

Rozvoj vidieka v Európskej únii

Význam vidieckych oblastí

Na vidieckych oblastiach EÚ-25 (prevažne vidiecke a prechodné regióny) pripadá 92% územia a 56% obyvateľstva. Zodpovedajúci podiel pre prevažne vidieckych oblastí je 56% územia a 19% obyvateľstva. Vidieckych oblastí sú preto osobitne významné z hľadiska teritória. V členských štátoch sa význam pomenovania vidieckych oblastí líši od prevažne „mestských oblastí“ (Belgicko, Holandsko, Malta) po prevažne „vidieckych oblastí“ (Írsko, Švédsko, Fínsko, Slovinsko) a prechodné regióny, ktoré môžu hrať hlavnú úlohu (v Česku, Estónsku, Cypre, Luxembursku, na Slovensku).

Dokonca, aj keď majú ekonomické aktivity tendenciu sústreďovať sa viac do mestských oblastí, vytvárajú vidieckych oblastí 45% hrubej pridanej hodnoty EÚ-25 a zabezpečujú 51% zamestnanosť; tieto podiely sú vyššie v nových členských štátoch a v Bulharsku a Rumunsku.

Socio-ekonomická situácia vo vidieckych oblastiach

Vo väčšine vidieckych oblastí je základnou charakteristickou črtou nízka koncentrácia obyvateľstva: na úrovni EÚ sa hustota obyvateľstva pohybuje od 38 obyvateľov na km² v prevažne vidieckych oblastiach do 632 obyvateľov na km² v prevažne mestských oblastiach. Tento rozsah je samozrejme ešte väčší pri zohľadňovaní národnej alebo regionálnej úrovne.

Veková štruktúra populácie na úrovni EÚ-25 medzi rôznymi typmi oblastí veľmi nekolíše, dokonca ak podiel starých ľudí (65 ročných a starších) je často mierne vyšší v prevažne vidieckych oblastiach. Zdá sa, že veková štruktúra je viac ovplyvňovaná rozdielmi v demografii medzi členskými štátmi. Vo vidieckych oblastiach je napr. všeobecne väčší podiel starých ľudí v EÚ-15, kým v nových členských štátoch je pomerne viac mladých ľudí (do 15 rokov). V nových členských štátoch je podiel obyvateľstva vo veku od 15 do 64 rokov tiež významne vyšší v mestských oblastiach.

Na úrovni EÚ-25 je príjem na obyvateľa vo vidieckych oblastiach asi o štvrtinu nižší a všeobecne sa zvyšuje s pribúdaním mestského charakteru. Situácia je v tomto smere ešte výraznejšia v nových členských štátoch, keďže všeobecná úroveň príjmov tvorí asi polovicu z priemeru EÚ-25.

V ekonomike vidieckych oblastí v EÚ-25 stále zohráva významnú úlohu primárny sektor, viac z hľadiska zamestnanosti (13%) ako z hľadiska pridanej hodnoty (5%). Takáto situácia je viac charakteristická pre nové členské štáty, kde sú tieto podiely 22% a 7%. Všeobecne platí, že dokonca aj vo vidieckych oblastiach závisí prevažná časť ekonomickej aktivity od sektoru služieb.

Úroveň zamestnanosti vo vidieckych oblastiach EÚ-25 je mierne nižšia ako v celej EÚ-25 (61% oproti 63% vo všetkých oblastiach). Nie je to však systematická črta na úrovni členských štátov. Okrem niekoľkých výnimiek je úroveň nezamestnanosti (vrátane dlhodobej nezamestnanosti) všeobecne nižšia v mestských oblastiach ako na vidieku, pričom opačnú situáciu možno pozorovať v Estónsku, Dánsku, Francúzsku, Lotyšsku a Portugalsku, kde je úroveň nezamestnanosti nižšia v prevažne vidieckych oblastiach.

Odvetvové ekonomické indikátory

Pri asi 9,8 milióna obyvateľstva zamestnaného v roku 2002 v EÚ-25 predstavoval primárny sektor významnú časť ekonomiky EÚ z hľadiska zamestnanosti: 5% v EÚ-25; 12% v priemere v nových členských štátoch (18% v Litve a Poľsku), viac ako jedna štvrtina v Bulharsku a viac ako jedna tretina v Rumunsku.

Primárny sektor EÚ-25 (poľnohospodárstvo, poľovníctvo, lesníctvo a rybníctvo) dosiahol v roku 2002 asi 185 miliárd € a vytvoril 2% HDP; v rozsahu od 0,6% v Luxembursku do 7% v Grécku a Litve. Dokonca v Bulharsku dosiahol 12% z HDP a v Rumunsku 17%.

Primárny sektor predstavuje významnejšiu časť ekonomiky na vidieku ako vo viac mestských oblastiach: 13% podiel na zamestnanosti a 5% podiel na HDP na vidieku na úrovni EÚ-25.

Poľnohospodárstvo

V roku 2003 sa v poľnohospodárstve EÚ-25 obhospodarovalo 156 miliónov hektárov, z čoho na plodiny na ornej pôde pripadalo 60%, na trvalé trávne porasty 33% a na viacročné plodiny 7%. Pretože rozdelenie závisí hlavne od prírodných podmienok existujú veľké rozdiely medzi (a všeobecne vnútri) členskými štátmi. Typickým príkladom je význam viacročných plodín (vinice, olivové háje) v suchých oblastiach stredomorských krajín (napr. Grécko, Cyprus, Taliansko, Portugalsko, Španielsko) alebo veľký podiel trvalých trávnych porastov v hornatých oblastiach alebo oblastiach s bohatými zrážkami (napr. Írsko, Veľká Británia, Slovinsko, Rakúsko, Luxembursko, Holandsko).

V EÚ-25 sa vo vidieckych oblastiach nachádza 88% z 9,9 milióna fariem a 89% poľnohospodárskej pôdy (v prevažne vidieckych oblastiach: 33% fariem a 23% poľnohospodárskej pôdy). To znamená, že v niektorých členských štátoch (Belgicko, Holandsko, Malta, ale tiež Veľká Británia, Taliansko, Dánsko, Španielsko) sa ešte významná časť poľnohospodárskych aktivít uskutočňuje v oblastiach označených ako „mestské“, čo vysvetľuje úlohu prímestských oblastí.

Priemerná veľkosť farmy v EÚ-25 je 16 ha s veľkými odchýlkami medzi členskými štátmi. Vo všeobecnosti je veľkosť farmy väčšia ako priemer v EÚ-15 (s výnimkou Grécka, Talianska a Portugalska) a nižšia v nových členských štátoch (s výnimkou Česka, Estónska a Slovenska).

Veľké rozdiely v štruktúre sú tiež medzi regiónmi niektorých členských štátov (napr. v Portugalsku) a v rámci niektorých regiónov (napr. vo väčšine gréckych regiónov). Rozdiely medzi členskými štátmi a regiónmi sú dokonca väčšie, keď sa meria ekonomická veľkosť fariem: v priemere je ekonomická veľkosť fariem v nových členských štátoch šesťkrát nižšia ako v EÚ-15. (Česká republika je jediným členským štátom, ktorý má priemernú ekonomickú veľkosť väčšiu ako priemer EÚ-25).

Vo všeobecnosti sa fyzická veľkosť fariem zvyšuje, pretože oblasti sa stávajú viac vidieckymi, odrážajúc nižší dopyt po pôde pre iné aktivity. Poľnohospodárstvo je často založené na extenzívnejších farmách vo vidieckych oblastiach, preto je vo väčšine prípadov ekonomická veľkosť fariem vo vidieckych oblastiach nižšia.

Celkový počet pracovníkov v poľnohospodárstve EÚ-25 predstavuje asi 9,9 milióna ročných pracovných jednotiek a z toho vyše 85% pracuje vo vidieckych oblastiach.

Základnou črtou poľnohospodárstva EÚ je rodinné hospodárenie s 1 až 1,5 pracovníka na plný pracovný úväzok. Farmy s vyššími požiadavkami na počet pracovníkov sú viac bežné v niektorých členských štátoch.

V niektorých členských štátoch, najmä v nových členských štátoch, majú významnú úlohu veľmi malé farmy, ktoré by mohli byť považované za farmy založené na polosamozásobiteľských aktivitách. V niektorých z nich má polovica fariem potenciálnu hrubú pridanú hodnotu za rok nižšiu ako 1 200 € (t.j. s ekonomickou veľkosťou menej ako 1 európska jednotka veľkosti).

Len 17% farmárov v EÚ-15 má základné alebo úplné vzdelanie v poľnohospodárstve, v rozsahu od 3% v Grécku do 64% v Holandsku.

Na úrovni EÚ-25 pripadá asi 1 farmár mladší ako 35 ročný na každých 5 farmárov starších ako 55 rokov. V niektorých členských štátoch (Portugalsko, Taliansko, Veľká Británia, Slovinsko) je podiel „mladých“ farmárov veľmi nízky (menej ako 1 mladý farmár na každých 10 „starších“ farmárov), pričom v niektorých krajinách (Poľsko, Nemecko, Rakúsko) pripadá asi 1 „mladý“ farmár na každých 2 „starších“ farmárov). Ako všeobecný model vo všetkých členských štátoch sa prejavuje zvyšovanie podielu „mladých“ farmárov v závislosti na zvyšovaní vidieckeho charakteru oblastí.

Produktivita práce v poľnohospodárstve sa v rámci EÚ značne líši, najmä medzi starými a novými členskými štátmi. V priemere bola v rokoch 2002 až 2004 produktivita práce v EÚ-15 asi o 50 % vyššia ako úroveň EÚ-25, pričom bola 5-krát nižšia v nových členských štátoch.

V EÚ-15 sa ako odvetvie s najvyššou produktivitou práce javí odvetvie chovu ošípaných a hydiny a odvetvie obilnín. Pri inom extrémne spektra - viacročných plodinách - sa aktivity zdajú byť najmenej produktívne (73% priemernej produktivity EÚ-15 a pod národný priemer vo všetkých členských štátoch). Medzi sa nachádzajú dobytok na pastve a záhradníctvo, s veľkými rozdielmi kvôli škále podnikania (t.j. produkcia mlieka, produkcia hovädzieho a kozieho mäsa a baraniny).

Tvorba hrubého fixného kapitálu v EÚ-25 dosiahla v roku 2003 44 miliárd €, z čoho 95% sa týkalo EÚ-15. Úroveň investícií meraná pomerom medzi tvorbou hrubého fixného kapitálu a hrubou pridanou hodnotou sa v priemere približovala k 28% v EÚ-15 a v nových členských štátoch. Pohybovala sa medzi 13% v Španielsku a 84% v Luxembursku. V nových členských štátoch možno vysokú úroveň (nad 40%) pozorovať v Lotyšsku, Litve, Maďarsku a Slovinsku.

Diverzifikácia a kvalita života vo vidieckych oblastiach

Diverzifikácia ekonomiky vidieckych oblastí voči iným odvetviam mimo poľnohospodárstva napreduje:

- 31% európskych farmárov má popri poľnohospodárskej činnosti aj ďalšiu ziskovú činnosť. Toto percento je dokonca vyššie ako 50% v mnohých krajinách a regiónoch (najmä v Slovinsku, Švédsku, na Cypre, Malte a v Nemecku);

- 87% zamestnanosť a 95% pridanej hodnoty v prevažne vidieckych oblastiach EÚ-25 pochádza z nepoľnohospodárskych sektorov.

Jednou z kľúčových možností z hľadiska potenciálneho rastu vidieckych oblastí je turistický ruch. S tromi štvrtinami lôžok nachádzajúcimi sa vo vidieckych oblastiach EÚ-25 toto odvetvie už vo väčšine z nich hrá hlavnú úlohu.

Vidiecke oblasti sú vzhľadom na vidiecky komfort atraktívne ako miesto pre život a to aj napriek tomu, že odľahlosť a periférnosť v niektorých z nich zostáva hlavným problémom. V mnohých vidieckych oblastiach sa však niektoré aspekty kvality života musia zlepšiť. Napríklad vysokorýchlostná internetová infraštruktúra a jej využívanie populáciou sú oveľa nižšie ako v mestských oblastiach. Vo vidieckych oblastiach mnohých členských štátov sa tiež pomalšie rozvíjajú služby: na úrovni EÚ-25 predstavujú služby 63% ekonomických aktivít v prevažne vidieckych oblastiach v porovnaní so 74% v prevažne mestských oblastiach.

Dobрым indikátorom zisťovania celkovej atraktívnosti určitej oblasti je úroveň čistej migrácie. Táto je často nižšia v prevažne vidieckych oblastiach (+ 2,7% v EÚ-25) ako v prevažne mestských oblastiach (4,8% v EÚ-25). Táto informácia by pochopiteľne mala byť starostlivo analyzovaná, tak ako aj iné faktory, ako priaznivejšie klimatické podmienky, ktoré môžu hrať dôležitú úlohu, keď sa ľudia rozhodujú žiť na inom mieste.

Kľúčovým faktorom rozvoja vidieckych oblastí je ľudský potenciál. V EÚ-25 dosiahlo 70% dospelých ľudí stredné alebo vyššie vzdelanie. Medzi členskými štátmi sú však veľké rozdiely (od 23% do 89%). V mnohých krajinách je úroveň vzdelania nižšia vo vidieckych oblastiach ako v mestských oblastiach.

Vhodným nástrojom na zvýšenie zručnosti pracovníkov a podporu ekonomického rozvoja je celoživotné vzdelávanie, hlavne vo vidieckych oblastiach. Vo veľkom rozsahu sa už uplatňuje v škandinávskych krajinách a Veľkej Británii, kde sa v roku 2004 celoživotného vzdelávania zúčastňovalo viac ako 20% dospelých.

Veľmi významná je dynamika populácie a jej snaha byť strojcom svojho vývoja. Aktivity LEADER sa týkajú 14% populácie EÚ-15 a vyše 20% v niektorých členských štátoch (ako Írsko, Portugalsko, Luxembursko, Rakúsko, Grécko a Fínsko).

Zdroj: Rural Development in the European Union, Report 2006
http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2006/RD_Report_2006.pdf

